

שוברים שתיקה

פתיחה לנושא פגיעה מינית – סדנה לצוותי חינוך

חמדה סיינה
הרב שי יהודאי

אוכלוסיית היעד: צוותי מורים | מספר המשתתפים המומלץ: 25-30 | זמן: שיעור אחד
ציוד נדרש: מחשב, מקרן, מסך ורמקולים.

רציונל

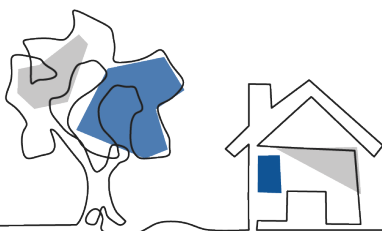
פגיעות מיניות אינן קורות רק בחברה מסוימת. הן מתרחשות בחברות רבות, והנפגעים – בנים ובנות – משתייכים לקשת גילים רחבה. למרבה הצער מתברר שגם החברה שלנו אינה חפה מן התופעה המצערת, ולנו, צוותי החינוך, אסור לעמוד מנגד. עלינו להתייחס לנושא (לא לנסות להדחיקו) ולצייד את תלמידינו ואת ילדינו בכלים שבעזרתם ייטיבו להתמודד עם התופעה: עליהם להיות מסוגלים לזהות מצבי סיכון, ואם הם נקלעים למצב כזה - לדעת כיצד לפעול כדי להימנע מפגיעה / לפנות למבוגרים לקבלת עזרה.

חלק מצוותי החינוך מתלבטים אם לעסוק בתופעה שלילית זו. הם חוששים שמא הדיבור 'יעלה רעיונות', יעורר פחדים שלא לצורך או יביא להידרדרות. חשוב להפנים שהעיסוק בנושא זה – חשיבותו עצומה: מדובר בדיני נפשות! ואסור לנו לעמוד מנגד. בציבור הדתי נוטים להאמין באנשים ולא לחשוד בהם (כולנו התחנכנו ש"החושד בכשרים..."), ולכן רבים נותנים אמון רב בשכנים או בבעלי סמכות רוחנית (מבלי לבדוק שהם ראויים לאמון), וגם בזרים כמעט אין חושדים. האמון הרב – כשהוא מופנה למי שאיננו ראוי לו – מסוכן ביותר ו'מזמין' מצבי פגיעה. עלינו לעשות הכול כדי למנוע מהם לקרות, ואם קרו – לדעת להעניק את הטיפול המיטבי לנפגעים.

לפני קיום הסדנה חשוב להיוועץ בצוות הייעוץ של בית הספר ולבנות בעזרתו תוכנית מניעה המותאמת לאוכלוסיית התלמידים. כדאי להיוועץ גם במדריכים המחוזיים למיניות בריאה ולמניעת פגיעה, ולהסתייע בנהלים, בידע ובניסיון שצברו בתחום זה.

הסדנה להלן מיועדת לצוות בית הספר. במהלך הלימוד ננסה לעמוד על היקף התופעה ולהגביר את המודעות לחשיבות הרבה שיש לשיח בנושא זה בכיתה.

הערה חשובה: מכיוון שהנושא עלול להציף חוויות טראומטיות, חשוב לברר (עד כמה שניתן) לפני הסדנה אם ידוע על מקרה של פגיעה מינית באוכלוסיית בית הספר, תלמידים או מורים. יש לשקול אם, ואם כן – כיצד, לעסוק בנושא בסמיכות לאירוע, ולשוחח שיחה מטרימה עם משתתף בסדנה שהוא בעל רקע אישי בתחום. מלבד זאת, כדאי לשקול לקיים את הסדנה בהנחיה משותפת – עם צוות הייעוץ והצוות הטיפולי והפסיכולוגי של בית הספר – כדי לתת מענה רגיש ומקצועי לתכנים שיעלו.

מטרות

1. חשיפת הצוות החינוכי לנתוני הפגיעה המינית בילדים;
2. הבנת החשיבות שיש לקיום שיח עם תלמידינו בנושא זה.

מהלך ההפעלה

פתיחה

שאלות לפתיחה

- ← מהו לדעתכם אחוז הילדים שחווים פגיעה מינית?
- ← מי נפגע יותר, בנים או בנות?
- ← האם רוב התקיפות מבוצעות ע"י אדם זר או דמות שמוכרת לקורבן?
- ← האם רוב הפגיעות המיניות מדווחות לרשויות?
- ← האם התופעה של פגיעה מינית קיימת גם במגזר הדתי?

שלב ראשון

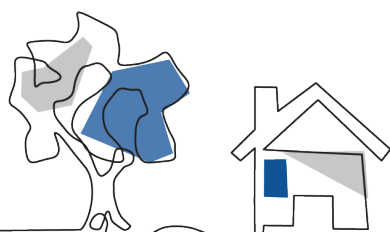
לאחר השיתוף של הצוות, נקריין למשתתפים סרטון: "משלוש יוצאת אני", שיצרו תלמידות מגמת התקשורת באולפנת צביה אשקלון.

שימו לב: בהמשך נזכיר סרטון שבו הנפגע הוא ילד (בן).

שאלות לדיון בעקבות הצפייה

- ← אילו מחשבות או תובנות עלו בכם בזמן הצפייה?
- ← אילו רגשות התעוררו בכם?
- ← איזה קטע או אמירה בסרטון 'דיברו' אליכם במיוחד?
- ← האם שמעתם על מקרה דומה למקרה שהוצג בסרטון?
- ← מדוע לדעתכם בחרו יוצרות הסרטון לגעת בנושא זה?
- ← מדוע נקרא הסרטון: "משלוש יוצאת אני"?
- ← האם הייתם מביאים את הסרטון הזה לכיתתכם? מדוע?
- ← האם מערכת החינוך באה לידי ביטוי בסרטון הזה? אם כן – כיצד?
- ← מה היית עושה אילו קרה מקרה כזה לתלמיד/ה שלך?

כפי שציינו לעיל, שיח כזה עלול לעורר זיכרונות (שהודחקו) הקשורים בחוויות קשות, ולהציף אל פני השטח רגשות שעוצמתם רבה. עלינו להיות אמפתיים ולא שיפוטיים! לתת מקום לתחושות שונות ומחשבות שונות. מטרת הסדנה לאפשר שיח כן, מכבד וחומל.

נקודה נוספת להדגשה: פגיעות מתקיימות גם בבנים. אומנם הסרט מציג פגיעה בבנות, אבל חשוב לדעת שגם המקרים של פגיעה בבנים – רבים, וחשוב להביא זאת לידיעת המשתתפים. בכיתות בנים חשוב במיוחד להנכיח את המציאות הזאת ולתת לבנים/גברים לגיטימציה להתלונן על פגיעות. אפשר להקרין למשתתפים את סרטון ההנפשה "הסוד של תום" (אפשר למצוא אותו בקלות במרשתת), שבו הנפגע הוא ילד (בן).

שלב שני

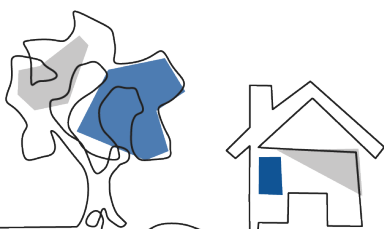
בשלב זה נעדין את המשתתפים בשיעורי הפגיעה המינית בילדים. לצערנו הנתון יכול להתעדכן (נקווה לטוב, בע"ה), ואפשר להתעדכן דרך אתרים במרשתת או דרך המדריכים המחוזיים.

הנתונים לא פשוטים ומלמדים עד כמה רבה חשיבותם של מודעות לנושא ומתן כלים והדרכה, ועלינו מוטלת החובה לשוחח עם תלמידינו בנושא זה! תופעה זו אינה פוסחת על שום מגזר, וחשוב שניתן כוח לתלמידים לשתף אם נפגעו או שמעו על פגיעה.

איסוף וסיכום

כפי שצוין בפתחה, השיח בנושא זה איננו פשוט כלל, לא לצוות החינוכי וגם לא לתלמידים. חשוב לנו לקבל כוח לדבר על הנושא הזה בכיתה, כדי לתת כוח למי שנפגע לשתף ולספר.

כאמור, תוכלו להסתייע במדריכים מחוזיים העומדים לרשותכם בנושא זה ובתוכניות התערבות המותאמות לתלמידים בגילים שונים, שנבנו במיוחד לצורך כך.

שוברים שתיקה

הרב שי יהודאי

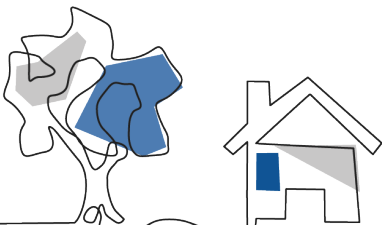
בתקופה האחרונה אנו עדים לתופעה קשה: נערות ונשים תמימות שבאות לדמויות הנתפסות כסמכותיות ומיטיבות, מתוך רצון לקבל מהן ייעוץ ועזרה, נפגעות מינית על ידי דמות דמויות הסמכות. מה תפקידנו כהורים ביחס לתופעה? כיצד אנו יכולים לעזור לילדינו שלא ייפגעו? ולאילו סימנים צריך לשים לב במיוחד?

ראשית חשוב לדעת שילד שנפגע מינית - ברוב המוחלט של המקרים לא יספר את הדבר להוריו מיוזמתו. הורה עלול לטעות ולחשוב שאילו הילד היה נפגע, הוא היה בא ומספר לו, והעובדה שלא סיפר - מלמדת שלא נפגע. מחשבה זו מוטעית מיסודה: המציאות מלמדת שהדברים קורים אחרת. לא תמיד הילד מבין ומזהה שמדובר בפגיעה, וייתכנו גם סיבות נוספות.

חשוב להבהיר שגם במקרים שבהם מדובר בילד שיודע לזהות פגיעה והוא מבין שחווה פגיעה כזאת, סביר להניח שלא יבוא לספר זאת מיוזמתו. הילד נבוך מאוד מהמעשה וחש אי-נעימות רבה לספר מה קרה לו, הרי אם יספר - לא רק הוא ידע זאת. גם אחרים ידעו. מלבד זאת, במקרים לא מעטים הילד מרגיש ש[גם] הוא אשם במה שקרה או חושש שמא יאשימו אותו. ברוב המקרים הגורם הפוגע הוא אדם הקרוב לילד ולכל הפחות מוכר לו, ויש שהילד חושש שמא אם יספר - יפגע באותו אדם. החשש קיים במיוחד במקרים שבהם הפוגע מיטיב עם הילד הנפגע בדברים מסוימים. הדברים אמורים קל וחומר במקרים שבהם הפוגע הוא דמות תורנית. הילד הנפגע עומד מבולב. הוא 'יודע' שהפוגע 'ודאי צדיק', והחשש לספר - גובר. ולעיתים קרובות הפוגע מזהיר את הילד במפורש לבל יספר לאיש על המעשה, ואומר לו שמדובר ב'סוד' שהוא של שניהם בלבד.

בפועל, סיפורים רבים על הטרדות מיניות מתגלים רק כשהנפגעים כבר מבוגרים או בוגרים, והם מרגישים בשלים לספר את החוויה הנוראה שעברו בילדותם. ולכן, על ההורים להיות ערניים במיוחד ולא לחשוב בתמימות ש"אם הילד לא מספר, כנראה שום דבר לא קורה".

כדי למנוע פגיעה, רצוי לשוחח עם הילדים על הנושא מראש, בטרם קרה משהו, בתקווה שהשיחה תעזור למנוע פגיעה בעתיד. יש ללמד את הילדים שגופם שלהם, ולאיש אסור לגעת בו ללא רשותם, ולחדד שה'גוף' כולל איברים/מקומות שהם פרטיים ומוצנעים במיוחד, וגם בהם (במיוחד בהם) אין לאפשר לאיש לגעת (חוץ מאשר בטיפול רפואי שאליו הילד מגיע בליווי הוריו, והם מאשרים לתיתו לו). חשוב להסביר לילדים ולמתבגרים שהדברים אמורים כלפי כל אדם, ובכלל זה דמויות תורניות כולם מחויבים לחוק ולהלכה, ולכולם אסור להתנהג בניגוד להם.

אם ילד או מבוגר עושה דברים המנוגדים להלכה או לחוק, יש להתרחק ממנו ולהביא את הדבר לידיעת מבוגרים שעליהם הילד סומך. ראוי לפתח את חוש הביקורת שלנו ושל ילדינו – לא לקבל כל מעשה או אמירה רק משום שהאדם שעשה אותם הוא 'איש טוב', אלא להפעיל את חוש הביקורת, וכשהוא 'יזעק' (או אפילו ילחש) באוזנו: "מה שקורה כאן איננו תקין, איננו נכון" – להקשיב לו.

חשוב לעודד את הילדים לשיח. ראשית, עלינו להשתדל להיות קשובים בכל עת לילדינו. כך הילדים ידעו שהמבוגרים הם כתובת. הילד צריך להרגיש בנוח לפנות אלינו מתוך ידיעה ברורה שלא נכעס עליו ולא נבקר אותו בעקבות הדברים שיספר. דבר זה נכון לגבי כל דבר שיספר לנו. ילד שיודע שבזמן שהוא משתף אותנו, אנחנו כועסים או לא קשובים – לא ירצה לשתף.

כהורים, מוטלת עלינו האחריות ליצור בביתנו מרחב בטוח, שבו הילד ירגיש בנוח וידע ש"כאן מקבלים אותי תמיד. בדיוק כפי שאני". מתוך כך הוא ימצא בעצמו את האומץ לשתף.

איך נוהה שהילד חווה התעללות או תקיפה?

כיוון שלרוב הילד לא ישתף, עלינו לפתח מודעות ו'חיישנים'. מחקרים מלמדים שזיהוי סימנים שמעידים על התעללות מינית קשה ביותר. ילדים יכולים להסתיר במשך שנים את העובדה שנפגעו. ובכל זאת, אפשר להצביע על כמה סימנים.

סימנים גופניים – דימומים לא מוסברים, גירויים או כאבים באברי המין, כאבי בטן או הקאות, קשיים בהליכה או בשיבה – כל אלו עשויים לרמוז על התעללות מינית.

סימנים התנהגותיים – הילד מתחיל להתנהג בצורה שאינה אופיינית לו. הוא מפגין רתיעה מפני מגע גופני או אינוחות כשהמגע מתרחש בכל זאת. התנהגותו נעשית גרסביית: הוא נהיה ילדותי, חוזר להרטיב. הוא מתחיל להתבודד מבחינה חברתית, וההערכה העצמית שלו יורדת. גם התנהגות מינית שאינה מתאימה לגיל או משחקים בעלי אופי מיני (הכנסת חפצים למקומות אינטימיים, ביטויי פיתוי וכד') עשויים להיות עדות לחוויה מסוג זה. ילדים כאלה עשויים לנסות להתחמק משיעורי התעמלות, וכן הם עלולים להגיע לניסיונות אובדניים, לפתח הפרעות אכילה וכדומה. פעמים רבות ילד שנפגע יתנהג באלימות כלפי ילדים קטנים וחלשים ממנו (התקה של הכעס).

אם מזהים סימנים כאלה או אם הילד מספר בעצמו על חוויה כזאת, אסור להפגין רגשות שליליים של כעס, גועל, לחץ או בהלה. חשוב להשתדל לדבר עם הילד בנועם וברוגע ככל האפשר, לשדר לו שהוא בסדר ולא עשה שום דבר רע, ובעיקר – שאיננו כועסים עליו. הסבירו לו שהוא הנפגע ולא האשם, ואפשרו לו לספר את הדברים בקצב שלו.

חשוב מאוד לפנות מייד אל גורם מקצועי מוסמך לטיפול ולדווח על האירוע (פרטים בהמשך).

לסיכום

כיוון שהתופעה אינה פוסחת על שום מגזר, והיא מתרחשת גם בקרב האוכלוסייה הדתית, עלינו להיות ערניים מאוד ולעמוד על המשמר ואף לתדרך את ילדינו כיצד להיזהר ולהימנע. מודעות וטיפול בכוחם לצמצם נזקים.

